

Chávez'in gizemli devrimi ve proleter devrimi

Selim Karlı

Kapitalizmin neo-liberal saldırı stratejisiyle belirlenen son 25-30 yıllık dönemde, rüzgâr artık ters yönde de, yani emekçi ve ezilenlerin lehine de esmeye başladı. Dünya ölçeğinde bu fikri destekleyen çeşitli gelişmeler yaşanıyor. Latin Amerika ise bu gelişmede başı çekiyor, hattâ başı çekmekle kalmayıp dünyanın geri kalan bölgelerini oldukça aşan düzeyde ciddi bir atılma sahne oluyor. Bu genel eğilim her ülkede farklı biçimler alıyor. Sonuçta karşımıza epeyce çeşitlilik arz eden ama kuşkusuz büyük bölümü aynı kaynaktan, yani emekçi kitlelerin artan mücadeleciliğinden beslenen bir gelişmeler silsilesi çıkıyor. Bu tabloda Venezüella oldukça merkezi bir yer tutuyor.¹

Büyük oranda Chávez'le özdeşleşen Venezüella deneyimi, kıta ve dünya ölçeğinde, farklı siyasal ve toplumsal özneleri farklı düzeylerde etkileyen önemli bir çekim merkezi etkisi yaratıyor. Fakat bugün için Venezüella esas etkisini, kendi ülkelerinde iktidarda olan güçlerden ziyade, bu iktidarların dışına itilmiş olan ve bu duruma bir son vermek isteyen dünya solu ve çeşitli toplumsal kesimler içerisinde gösteriyor.

Chávez'in politikası dünya solunda bir yeniden saflaşma eğilimi yaratmaya başlamış durumda. Bu saflaşmada üç çizgi öne çıkıyor. Chávez'in kendisi de dahil olmak üzere, büyük bir çoğunluğun, bütün reformlara rağmen

Devrimci Marksizm

Venezüella'nın düpedüz kapitalist bir ülke olmaya devam ettiği gerçeğini kabul etmesine rağmen, dünya solu içindeki önemli bir akım Chávez'i fazla radikal buluyor ve bugün Chávez'in sağında duruyor. Sözünü ettiğimiz akım, 2001'de Dünya Sosyal Forumu'nu (DSF) başlatan, kürselleşme karşıtı mücadele hareketini "alternatif kürselleşme" adıyla uysallaştırarak kendi çizgilerinin tekeline almaya çalışan çoğunluğu sol liberaller. "Başka bir dünya mümkün" sloganını benimseyen fakat bu başka dünyanın adını sosyalizm olarak ilan etmekten kaçınan bu akımın temsilcileri, bugün bu sloganı Chávez ve taraftarlarına kaptırmış görünüyor. Çünkü Chávez bu başka dünyanın adını koymaktan, "sosyalizm" demekten (artık) kaçınmıyor!

Bu akımla Chávez arasında bir ayrışmanın olduğu en son Caracas'ta altıncısı düzenlenen Dünya Sosyal Forumu'yla ortaya çıkmıştı. DSF'nin mucitleri, Caracas'taki forumu adeta boykot ettiler. Gerekçeleri ise, DSF'nin giderek daha fazla hükümetlerin ve devletlerin etkisine açık hale gelmeyi başlamasıydı. Kastettikleri ise Chávez ve Küba devlet başkanı Castro'ydu. Oysa DSF, kendi işçi sınıfına ihanet eden Lula'nın himayesi altında Brezilya'da yapılıırken bu bir sorun teşkil etmiyordu. Gerçek gün gibi ortada. "Kürselleşmiş" kapitalizmi reformlarla değiştirmeyi savunurken, bu fikirlerinde bile tutarlı olamayarak, gittikçe daha fazla düzenin bir uzantısına dönüşme eğiliminde olan bu akım Chávez'i fazla radikal buluyor. Halkına, içinden çıktığı işçi sınıfına ihanet ederek İMF programlarını aynen uygulayan, Haiti'ye yol aldığı birlikleriyle ABD emperyalizminin bekçiliğini yapan Brezilya devlet

---

1 Bu yazıda, çeşitli internet sitelerinde yayınlanan İspanyolca ve İngilizce makalelerden, ayrıca Türkiyeli bir dizi yazarın konu ile ilgili çalışmalarından yararlanılmıştır: Bu kaynaklar alfabetik sıra ile şöyledir: Walden Bello, "Military Radicalism in Latin America: Lessons for Philipinnes", *INQ7.net*'ten aktaran *venezuelanalysis.com*, 2006; Hugo Chávez, Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşma, aktaran *ZNet*, 2005; Hugo Chávez ve Mark Weisbrot, Chávez ile görüşme, *www.NACLA.org*, 2003; Fuat Ercan, "Suskun Adamın Baladı: Latin Amerika üzerinden Venezüella'ya dair düşünceler", *Praksis*, 2006; Pablo Heller, "Venezuela: El 'socialismo del siglo XXI'?", *El Obrero Internacional*, 2005; Masis Kürkçügil, *Hugo Chávez ve devrimde devrim*, Agorakitaplığı, 2005; Stephen Lendman, "Venezuela's Bolivarian Movement: Its Promise and Perils", *venezuelanalysis.com*, 2006; Humberto Márquez, "Venezuela's Chávez Riding High, But Difficulties May Lie Ahead", *IPS'ten* aktaran *venezuelanalysis.com*, 2005; Ertuğrul Mavioğlu, yazı dizisi: "Yeni idol: Hugo Chávez", *Radikal*, 2006; James Petras, "Myths and Realities: Venezuela's Chávez and the Referandum", *CounterPunch*, 2004; William Sanabria, "Los trabajadores se organizan para implementar el control obrero y el socialismo en toda Venezuela", *Corriente Marxista Revolucionaria*, 2006; Carsten Schiefer, Heinz Dietrich ile görüşme: "Venezuela: A Serious Alternative for Latin America", *Unsere Zeit*'tan aktaran *venezuelanalysis.com*, 2006; Ece Temelkuran, *Biz burada devrim yapıyoruz sinyorita*, Everest, 2006; Coral Wynter, Jim McIlroy, Carolus Wimmer ile görüşme: "Creating Socialism in this Century in Venezuela", *Green Left Weekly*, 2006.

başkanı Lula, onların düşüncelerini çok daha fazla temsil ediyor. Chávez'in temsil ettiği politika ise, bu akımın pabucunu dama atarak, gittikçe daha fazla zayıflamasına ve çözülmesine yol açan süreci hızlandırıyor.

Sol yelpazenin ortasında ise elbette Chávez'in "Bolivarcı devrim" anlayışı ve bu anlayışın, safları giderek genişleyen taraftarları bulunuyor. Özellikle dünya sol hareketi içinde, Stalinist, Maoçu, Kastrist, gerillacı geleneklerden gelip de eski şablonlarıyla bugünün dünyasındaki gelişmeleri yorumlamakta güçlük çeken birçok sol hareket için Chávez'in fikirleri oldukça çekici görünüyor. Artık geçmişte kalmış devrim ya da mücadele deneylerine atıf yapmaktan bunalan, küreselleşme karşıtı hareketin uluslararası karakteri dolayısıyla popülerliğini arttıran bir tür enternasyonalizmi de renkleri arasına katmak isteyen, ama anti-emperyalizmin ikiz kardeşi gördükleri yurtseverliği de büsbütün terk etmek niyetinde olmayan birçok sol hareket için Chávez, bugünün karmaşık gerçekliklerle dolu dünyasında boğulmamaya imkân verecek potansiyel bir deniz feneri işlevi görmeye başlıyor.

Bunun dışında bir dizi Trotskist birey ve akımın, DSF hareketini destekleyen çeşitli sivil toplumcuların da, yani Chávez'in solunda ya da sağında duranların da giderek daha fazla *Chavismo*'nun cazibesine kapıldığını ve Chávez'in politikasını eleştirisiz sahiplenmeye başladığını gözlemek mümkün. Zaten dünya solu içerisinde belirli bir etki yaratmaya başlayan *Chavismo*, Chávez'in politikasının yarattığı birleştirici ve ayrıştırıcı eksenlerin düğüm noktasında yer alıyor. Birleştirici etkinin Türkiye'deki yansımalarını da gözlemek mümkün. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesi yazarı milliyetçi Hikmet Çetinkaya ile enternasyonalist Masis Kürkçügil, liberal Ece Temelkuran ile yurtsever-Stalinist TKP arasındaki politik farklar Venezüella'ya yaklaşımda belirsizleşebiliyor.

Bu noktada bir uyarı yapmakta yarar var. Venezüella'da yaşanan sürecin henüz tamamlanmaktan ve kalıcı sonuçlar elde etmekten oldukça uzak olduğu Chávez taraftarlarınca dahi kabul ediliyor. Ayrıca sürecin özgün karakteri, örneğin ülkedeki değişimin büyük oranda başka ülkelerde bulunmayan petrol zenginliğiyle finanse ediliyor oluşu, Venezüella deneyinin ne ölçüde ithal edilebileceği noktasında da birçok kuşku yaratıyor. Bu nedenle, *Chavismo*, dünya solu içerisinde giderek güçlenen bir eğilim olsa da oturmuş ve kökleşmiş bir siyasi akım niteliği taşımıyor. Dolayısıyla Chávez ve Venezüella'nın dünya solu içerisinde yarattığı etkinin geçici ve eğilimler düzeyini henüz aşmadığı için gelgitli bir karakter taşıdığını unutmamak gerekiyor. Var olan eğilimin nasıl bir şekillenişe yol açacağı, Chávez'in politikasının ve Venezüella'daki sürecin başarı ya da başarısızlık ihtimallerine göre belirginlik kazanacak.

Devrimci Marksizm

Venezüella ile ilintili saflaşmada üçüncü eğilimin merkezinde devrimci Marksist, Trotskist anlayış yer alıyor. Bugün Chávez'in politikasını soldan eleştiren devrimci Marksistler, solun geri kalanı tarafından giderek daha fazla, şablonculukla, yeni gelişmeleri yorumlayamamakla eleştiriliyor. Örneğin Venezüella'da son dönemde etkisini artırmaya başlayan Trotskistler, *Chavistalar*, ya da oradaki adıyla Bolivarcılar tarafından bu şekilde eleştiriliyorlar. Buna paralel bir tartışma kıta ve giderek dünya ölçeğinde de kendini hissettiriyor.

Bu tartışmanın varlığının kıta ölçeğindeki olumlu bir gelişmeyle ilişkili olduğunun da altını çizmekte fayda var. Latin Amerika'da *Chavismo* popülerliğini hızla artırırken, Trotskist güçler de, elbette aynı ölçüde olmasa da giderek artan bir politik etki kazanıyorlar. Dördüncü Enternasyonal'in Yeniden Kuruluşu Koordinasyonu (DEYK)'in Arjantin seksiyonu PO (Partido Obrero), Uluslararası İşçi Birliği-Dördüncü Enternasyonal (UİB-DE)'nin Brezilya seksiyonu PSTU bu etkinin köklü örgütlerle desteklendiği örnekler. Bolivya'da ise Trotskizm uzun zamandır örgütsel bir çekim merkezi olmasa da, özellikle ülkedeki madenciler gibi işçi sınıfının önemli bölükleri üzerinde ciddi bir ideolojik ve siyasi etkiye sahip. Ülkede son döneme damgasını vuran ayaklanmalarda öne çıkan talepler bunu açıkça gösteriyor. Benzer bir etkinin Venezüella'da da var olduğundan söz etmek mümkün. Ayrıca Chávez'in zaman içinde radikalleşen söyleminde kaynağını Trotskizmden alan öğeler de kendini daha fazla hissettiriyor. Bunun yanında, başta Venezüella'da olmak üzere, kıta bütününde gündeme gelen iki önemli tartışma da bu konuyla bağlantılı. Birincisi, Latin Amerika'nın birliği tartışması. Chávez, pratikte henüz buna uygun davranmasa da kıtanın sosyalist temellerde birliğine daha net göndermeler yaparak, söyleminde devrimci Marksizmin tarihsel programıyla benzeşen bir hedefi benimsiyor. Fakat bu tartışmayı Chávez başlatmadı. Kıta ölçeğinde birlik fikri başka birçok neden dolayısıyla mücadele eden kitlelerin gündemine giderek daha fazla giriyor. Ayrıca Latin Amerika'nın sosyalist temellerde birliği devrimci Marksizmin programında dünya sosyalist devriminin bir uğrağı olarak yer alırken Chávez'in böyle bir hedefi bulunmuyor.

İkinci tartışma da fabrikalarda işçi denetimi / yönetimi ile ilgili. Bu mesele de bugün en çok Venezüella bağlamında tartışılır hale gelmiş olsa da başlangıç noktasını Venezüella oluşturmuyor. Özellikle Arjantin'deki devrimci yükseliş sonrasında Trotskistlerin de aktif olarak katıldığı fabrika işgalleriyle birlikte bu tartışma solun gündemine oturmuş durumda. İşçi denetimi tartışmasında Trotskizmin de her duruma uygun hazır reçeteleri bulunmaması ve işçi denetimi mi yoksa işçi yönetimi mi meselesinde bu saflarda da be-

lirli bir tartışma sürüyor olmasına rağmen, konunun Trotskizmin tarihsel programında on yıllardır var olduğu ve kitle mücadeleleri içerisinde başlıca taleplerden biri olarak savunulageldiği bir gerçek. Trotskizmin kıta genelinde, kendi nicel gücünü de aşan bu etkisinin bizzat Trotskistler tarafından hakkıyla değerlendirilmesi gereken bir fırsat yarattığının altını çizmekte fayda var.

Venezüella'nın bugün bu kadar yaygın tartışılmasında, Chávez'in ABD'ye kafa tutuyor oluşunun ve ülkesinde yaptığı radikal reformların çeşitli düzeylerde ayrı ayrı etkisi vardır. Fakat yürüyen tartışma, bütünsel bakıldığında, çağın devrim stratejisiyle, kapitalizmin neo-liberal saldırısının nasıl durdurulacağı ve bu koşullarda sosyalizmin nasıl inşa edileceğiyle ilgili. Tartışmanın arka planında bugünkü dünya durumunun tahlilinden genel olarak devrim stratejisine, mücadelede öncü parti ile yığınlar arasındaki ilişkiden sosyalist bir ekonominin nasıl inşa edilebileceğine kadar bugüne kadar dünya solunda ortaya çıkan ayrışmalarda etkili olmuş birçok tartışma yatıyor.

Bütün bu tartışmalarda bir yığın kafa karışıklıklarıyla mâlûl olanların, Chávez'in birçok belirsizlik ve çelişkiyle örülü olan ama aynı zamanda bugüne kadar pek çok somut ve ciddi başarı elde etmesine olanak tanıyan yönteminde kendilerini bulmaları, bugün *Chavismo* cephesinin giderek genişlemesinde belirleyici bir etkidir. Örneğin Chávez'in bir yandan Marksizmin klasik yöntem ve yaklaşımlarını onaylamadığını açıkça söylerken, diğer yandan 21. yüzyılın sosyalizminden söz etmesi, onu bir önceki yüzyıla ait hayal kırıklığını aşamayanlar için oldukça cazip kılıyor. Chávez'in sosyalizme ulaşmak olarak ilan ettiği hedefe, somut bir programa yaslanmak yerine el yordamıyla ilerlemesi, birçokları tarafından gelecek için bir tehlike olarak değil, dogmaların reddedilmesi olarak değerlendirilebiliyor.

Bu durumda bize düşen Chávez'e ve *Chavismo*'nun cazibesine kapılanlara "dogmaları" hatırlatmak değildir. Chávez'in eleştirisi esas olarak pratikte yapıldığında, yani Venezüella'daki sürece devrimin ve işçi sınıfının çıkarları temelinde müdahale edildiğinde anlamlıdır. Uluslararası Trotskist hareketin bu konudaki en önemli avantajı elbette ki bir devrimci işçi enternasyonalî inşa etme yolundaki somut ve örgütlü çabalarının, uluslararası ölçekte kolektif bir tartışmadan çıkardığı görevleri tekil ülkelerde somut olarak uygulama kapasitesine sahip olmasıdır. Dolayısıyla burada yapmaya çalışacağımız değerlendirme umarız aynı zamanda böyle bir çabaya da mütevâzî bir katkı niteliği taşır.

Venezüella'ya ilişkin tartışmayı bu ülke sınırları içinde düşünmemek ve evvela konuyu Latin Amerika bağlamı içine yerleştirmek, bu sürecin özgül yönlerini kavrayabilmek için gereklidir.

Devrimci Marksizm

Venezüella ile ilintili saflaşmada üçüncü eğilimin merkezinde devrimci Marksist, Trotskist anlayış yer alıyor. Bugün Chávez'in politikasını soldan eleştiren devrimci Marksistler, solun geri kalanı tarafından giderek daha fazla, şablonculukla, yeni gelişmeleri yorumlayamamakla eleştiriliyor. Örneğin Venezüella'da son dönemde etkisini artırmaya başlayan Trotskistler, *Chavistalar*, ya da oradaki adıyla Bolivarcılar tarafından bu şekilde eleştiriliyorlar. Buna paralel bir tartışma kıta ve giderek dünya ölçeğinde de kendini hissettiriyor.

Bu tartışmanın varlığının kıta ölçeğindeki olumlu bir gelişmeyle ilişkili olduğunun da altını çizmekte fayda var. Latin Amerika'da *Chavismo* popülerliğini hızla artırırken, Trotskist güçler de, elbette aynı ölçüde olmasa da giderek artan bir politik etki kazanıyorlar. Dördüncü Enternasyonal'in Yeniden Kuruluşu Koordinasyonu (DEYK)'in Arjantin seksiyonu PO (Partido Obrero), Uluslararası İşçi Birliği-Dördüncü Enternasyonal (UİB-DE)'nin Brezilya seksiyonu PSTU bu etkinin köklü örgütlerle desteklendiği örnekler. Bolivya'da ise Trotskizm uzun zamandır örgütsel bir çekim merkezi olmasa da, özellikle ülkedeki madenciler gibi işçi sınıfının önemli bölükleri üzerinde ciddi bir ideolojik ve siyasi etkiye sahip. Ülkede son döneme damgasını vuran ayaklanmalarda öne çıkan talepler bunu açıkça gösteriyor. Benzer bir etkinin Venezüella'da da var olduğundan söz etmek mümkün. Ayrıca Chávez'in zaman içinde radikalleşen söyleminde kaynağını Trotskizmden alan öğeler de kendini daha fazla hissettiriyor. Bunun yanında, başta Venezüella'da olmak üzere, kıta bütününde gündeme gelen iki önemli tartışma da bu konuyla bağlantılı. Birincisi, Latin Amerika'nın birliği tartışması. Chávez, pratikte henüz buna uygun davranmasa da kıtanın sosyalist temellerde birliğine daha net göndermeler yaparak, söyleminde devrimci Marksizmin tarihsel programıyla benzeşen bir hedefi benimsiyor. Fakat bu tartışmayı Chávez başlatmadı. Kıta ölçeğinde birlik fikri başka birçok neden dolayısıyla mücadele eden kitlelerin gündemine giderek daha fazla giriyor. Ayrıca Latin Amerika'nın sosyalist temellerde birliği devrimci Marksizmin programında dünya sosyalist devriminin bir uğrağı olarak yer alırken Chávez'in böyle bir hedefi bulunmuyor.

İkinci tartışma da fabrikalarda işçi denetimi / yönetimi ile ilgili. Bu mesele de bugün en çok Venezüella bağlamında tartışılır hale gelmiş olsa da başlangıç noktasını Venezüella oluşturmuyor. Özellikle Arjantin'deki devrimci yükseliş sonrasında Trotskistlerin de aktif olarak katıldığı fabrika işgalleriyle birlikte bu tartışma solun gündemine oturmuş durumda. İşçi denetimi tartışmasında Trotskizmin de her duruma uygun hazır reçeteleri bulunmamasına ve işçi denetimi mi yoksa işçi yönetimi mi meselesinde bu saflarda da be-

lirli bir tartışma sürüyor olmasına rağmen, konunun Trotskizmin tarihsel programında on yıllardır var olduğu ve kitle mücadeleleri içerisinde başlıca taleplerden biri olarak savunulageldiği bir gerçek. Trotskizmin kıta genelinde, kendi nicel gücünü de aşan bu etkisinin bizzat Trotskistler tarafından hakıyla değerlendirilmesi gereken bir fırsat yarattığının altını çizmekte fayda var.

Venezüella'nın bugün bu kadar yaygın tartışılmasında, Chávez'in ABD'ye kafa tutuyor oluşunun ve ülkesinde yaptığı radikal reformların çeşitli düzeylerde ayrı ayrı etkisi vardır. Fakat yürüyen tartışma, bütünsel bakıldığında, çağın devrim stratejisiyle, kapitalizmin neo-liberal saldırısının nasıl durdurulacağı ve bu koşullarda sosyalizmin nasıl inşa edileceğiyle ilgili. Tartışmanın arka planında bugünkü dünya durumunun tablilinden genel olarak devrim stratejisine, mücadelede öncü parti ile yığınlar arasındaki ilişkiden sosyalist bir ekonominin nasıl inşa edilebileceğine kadar bugüne kadar dünya solunda ortaya çıkan ayrışmalarda etkili olmuş birçok tartışma yatıyor.

Bütün bu tartışmalarda bir yığın kafa karışıklıklarıyla mâlül olanların, Chávez'in birçok belirsizlik ve çelişkiyle örülü olan ama aynı zamanda bugüne kadar pek çok somut ve ciddi başarı elde etmesine olanak tanıyan yönteminde kendilerini bulmaları, bugün *Chavismo* cephesinin giderek genişlemesinde belirleyici bir etkidir. Örneğin Chávez'in bir yandan Marksizmin klasik yöntem ve yaklaşımlarını onaylamadığını açıkça söylerken, diğer yandan 21. yüzyılın sosyalizminden söz etmesi, onu bir önceki yüzyıla ait hayal kırıklığını aşamayanlar için oldukça cazip kılıyor. Chávez'in sosyalizme ulaşmak olarak ilan ettiği hedefe, somut bir programa yaslanmak yerine el yordamıyla ilerlemesi, birçokları tarafından gelecek için bir tehlike olarak değil, dogmaların reddedilmesi olarak değerlendirilebiliyor.

Bu durumda bize düşen Chávez'e ve *Chavismo*'nun cazibesine kapılanlara "dogmaları" hatırlatmak değildir. Chávez'in eleştirisi esas olarak pratikte yapıldığında, yani Venezüella'daki sürece devrimin ve işçi sınıfının çıkarları temelinde müdahale edildiğinde anlamlıdır. Uluslararası Trotskist hareketin bu konudaki en önemli avantajı elbette ki bir devrimci işçi enternasyonalini inşa etme yolundaki somut ve örgütlü çabalarının, uluslararası ölçekte kolektif bir tartışmadan çıkardığı görevleri tekil ülkelerde somut olarak uygulama kapasitesine sahip olmasıdır. Dolayısıyla burada yapmaya çalışacağımız değerlendirme umarız aynı zamanda böyle bir çabaya da mütevâzi bir katkı niteliği taşır.

Venezüella'ya ilişkin tartışmayı bu ülke sınırları içinde düşünmemek ve evvela konuyu Latin Amerika bağlamı içine yerleştirmek, bu sürecin özgül yönlerini kavrayabilmek için gereklidir.

Latin Amerika'da sol dalga

Latin Amerika üzerine yapılan güncel tartışmalarda önemli başlıklardan biri de kıtanın tek tek ülkelerinde yaşanan gelişmelerden çıkan eğilimlerin ne ölçüde kıta bütününe genelleştirilebileceğiyle ilgili. Zira kıta ülkelerinin dil, kültür ve tarih bağlamındaki çarpıcı ortaklığı günümüzde de kıta genelinde birtakım önemli eğilimleri tespit etmemizi olanaklı kılıyor. Fakat gelişmelerin analizinde aşırı genellemelerden kaçınmak ve genel eğilimi tespit ederken her bir ülkenin kendi içindeki güç ilişkilerini ve sınıf konumlanışlarını da değerlendirmeye katmak gerekir.

Son dönemde ise bölgenin bütününe yayılan bir sol dalganın gözlemlenmesinde etkili olan elbette ki sadece dil, kültür ve tarih ortaklığı değil, bunun yanında ve hatta bundan da fazla kapitalizmin son çeyrek yüzyıla yayılan neo-liberal saldırısı ve saldırının bu kıtada aldığı biçimdir. ABD emperyalizminin diğer emperyalist odaklar karşısındaki en önemli avantajlarından birisi Latin Amerika ülkeleri üzerindeki hegemonyası olmuştur. Birçok ülkede desteklediği ve hatta bizzat tertiplelediği askeri darbelerle, geri kalanında ise doğrudan darbe söz konusu olmasa da kontrgerilla savaşı yöntemlerine başvurarak bu ülkelerde yerli burjuvaziyle işbirliği içinde işçi hareketlerini ve solu ezmede ciddi bir başarı elde eden ABD emperyalizmi, son çeyrek yüzyılda neo-liberal saldırı politikasıyla adeta bu ülkelerin emekçilerinin üzerine çullanmıştır. İMF'nin yapısal uyum programlarıyla özdeşleşen bu politikalar en yoğun olarak ve neredeyse eş zamanlı bir biçimde bu ülkelerde uygulanmış ve bu politikaların en acı meyveleri Latin Amerika'da, dünyanın geri kalanına göre daha hızlı ve yoğun bir biçimde ortaya çıkmıştır.

Neo-liberalizmin ülke ekonomileri üzerindeki yıkıcı etkisi karşımıza çok çarpıcı örnekler çıkarmıştır. Örneğin bir zamanlar dünyanın en büyük ekonomilerinden olan Arjantin ekonomisi 2001 krizi ile tamamen iflas etmiştir ve şimdi küllerinden doğma mücadelesi veriyor. Bolivya ve Venezüella gibi ülkelerde ise petrol ve doğalgaz gibi stratejik öneme sahip doğal kaynakların varlığı bile ekonomik yıkımı engelleyememiştir. Bolivya kıtanın en yoksul ülkesi durumundadır. Venezüella'da ise yoksullar ve zenginler arasındaki kutuplaşmanın inanılmaz boyutlara ulaştığı, ileride daha ayrıntılı değineceğimiz 1989 Caracazo ayaklanmasıyla ortaya çıkmıştır ve bugün yaygın olarak kabul edilmektedir.

Kıtada son 6-7 yılda yükselişe geçen kitle mücadeleleri ve bir dizi ülkede seçimlerde solcu başkan ve partilerin iktidara gelmesi, neo-liberal saldırının yarattığı tahribata karşı genel bir başkaldırının ürünüdür. Bu genel eğilim karşısında kimileri bir adım öteye geçerek iktidara gelen solcu başkanları

ABD karşısında şekillenen bir bloğun bileşenleri olarak görüyor ve böylece her bir ülkedeki iktidarı aynı safa yerleştiriyor.

Oysa böyle bir bloğun varlığından söz edilemez. Bugün ABD karşıtı bir odak olarak öne çıkan Chávez'in yanında tek tutarlı görünen müttefik Küba ve başkanı Fidel Castro'dur ve söylemeye gerek yok ki Castro bugün yaşanan sol dalganın değil, 1959 Küba Devrimi'nin ürünüdür. Öte yandan Bolivya'da geçtiğimiz yılın Aralık ayında başkan seçilen Evo Morales'in, her ne kadar Chávez'in yolundan gideceğini ilan etmiş olsa da, henüz ortada böyle bir pratik adımı söz konusu değildir.

Öteki ülkelerde ise İMF'nin politikalarını ya harfiyen uygulayan ya da İMF ile belirli çelişkiler yaşasa da itirazlarını son derece sınırlı tutan hükümetler söz konusudur. Brezilya'da Lula, Arjantin'de Kirchner, Uruguay'da Geniş Cephe hükümeti ve başkanı Tabaré Vázquez'in durumu budur. Ekvador'da da, yine bu cephe içinde sayılan Gutierrez halkın tepkisi sonucu görevinden uzaklaştırılmıştır. Şili'de ise yeni seçilen Bachelet'in ait olduğu parti yıllardır iktidardadır ve bütünüyle bir düzen partisi durumundadır. Ayrıca her bir ülkede sol hükümetlerin seçilmesi, birbirinden farklılık gösteren gelişmelerin sonunda gerçekleşmiştir. Örneğin Brezilya kıtanın en gelişkin işçi hareketine sahip olmasına rağmen son dönemde bir devrimci yükselişin varlığından söz edilemez. Fakat ülkede ciddi bir örgütlü işçi hareketi ve topraksız köylü hareketinin varlığı esas belirleyici etken olmuştur. Lula'nın başkan seçilmesi, yıllar içinde adım adım oylarını artırması sonucunda, nispeten dengeli bir seyir sonunda gerçekleşmiştir. Ekvador'da Gutierrez 2000 yılında büyük kitle mücadelelerinin ürünü olarak gerçekleşen 24 saatlik bir devrimin önderlerindendi; daha sonra seçimle iktidara gelmiş fakat sonunda emekçilere ihanet etmiştir. Arjantin'de 2001 yılında yaşanan devrimci kriz sırasında art arda dört başkan kitleler tarafından devrilmiştir. Beşincinin yerine 2003'te seçimle iş başına gelen Kirchner'i iktidara getiren doğrudan kitle mücadelesi değil, tam tersine ülke burjuvazisinin kitlenin yarattığı tehdide ve ekonomik krize geçici bir çözüm bulabilmesi olmuştur. Bolivya'da ise üç yıl içindeki iki devrimci ayaklanmada önemli bir etkisi olan yerli kitlelerin temsilcisi durumundaki Morales, daha o aşamada devrimci taleplerle ileriye atılan emekçilere açıkça ihanet etmiş olmasına rağmen, devrimci bir iktidar alternatifinin şekillendirilemeyişi Morales'e razı olma sonucunu doğurmuştur. Venezüella'nın özgül gelişimine aşağıda değineceğiz.

Bu olgular, kıta genelinde bir sol mücadeleciliğin varlığından söz edilebilirse de her bir ülkedeki durumun farklı politik dengelerin bir ürünü olduğunu gösteriyor. Kitle mücadelelerinin önümüzdeki dönemde daha da artması çok büyük bir olasılık. Fakat bu, hükümetler ve iktidar düzeyinde bakıldı-

Devrimci Marksizm

ğında her bir ülkede birbirinden tekrar farklılaşan sonuçlara yol açabilir. Emekçi kitlelere sırtını dönen solcu başkanların kıtadaki sol dalganın temel bileşenleri olarak görülmesi yanılığısı bugün zihinleri bulandırmakla kalmıyor, önümüzdeki dönemde yaşanabilecek bu tür gelişmelerin kavranmasını da güçleştiriyor.

Böyle bir değerlendirme, Venezüella'daki durumun ele alınışında da farklı bir bakış açısını gerektirir. Chávez'in seçilişi ve sonrasında muhalefetin saldırılarına rağmen iktidarda kalmayı başarması kıta genelinde kitle mücadelelerinin geldiği durumla doğrudan ilişkilidir. Öte yandan bu gelişme hiçbir ülkede henüz kalıcı sonuçlar, yani devrimler ve devrimci iktidarlar yaratmamıştır. Chávez'in ve Venezüella'nın durumu ise oldukça tartışmalıdır ve şu anki durum da sallantılı bir karakter taşımaktadır. Fakat kesin olan Chávez'in ve Venezüella'nın genel olarak sanılandan daha yalnız olduğudur. Kıta genelinde hükümetler düzeyinde anti-emperyalist bir blok, genel kabulün tersine, aslında mevcut değildir. Öyleyse Venezüella'da emekçilerin elde ettiği geçici kazanımların garanti altına alınması ve giderek diğer ülkelere de yayılması, var olmayan bu bloğun sözde solcu başkanları sayesinde değil, bu ülkelerdeki işçi ve emekçilerin devrimci iktidarlar kurmasıyla mümkün olabilir. Venezüella'nın Latin Amerika'daki esas müttefiklerinin bugünkü iktidarlar değil, iktidar için mücadele eden emekçi kitleler olduğu gerçeğinin görülmesi büyük önem taşımaktadır.

Venezüella: Tarihsel arka plan

Venezüella'da Chávez'i iktidara getiren temel dinamik, kıtanın bütününe etkileyen neo-liberal saldırı dalgasına karşı emekçi ve yoksul kitlelerin büyük tepkisi olmuştur. Bu tepkinin Venezüella'da aldığı biçim Chávez olgusunu anlamak açısından da oldukça önemlidir. Bugün siyasi iktidar düzeyinde sistemi en çok zorlayan ülke durumundaki Venezüella'da esas dönüm noktası 1989 Şubatındaki *Caracazo* ayaklanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu ayaklanma aynı zamanda kıta genelinde, neo-liberal yöntemlere karşı ilk yığınsal başkaldırı niteliği taşımaktadır.

Ülkeyi 1958'den itibaren, *Punto Fijo* olarak anılan bir anlaşmaya dayanarak değişimli olarak yöneten iki büyük burjuva partisi, sosyal demokrat *Acción Democrática* ve Hıristiyan-demokrat COPEI ikilisi, bütün bir dönem boyunca petrol gelirlerine yaslanarak ve ülkedeki solu sistemli olarak baskı altında tutarak 80'li yıllara kadar siyasi iktidarı görece istikrarlı bir biçimde sürdürmeyi başarmıştır. Askeri bir yönetime başvurmaksızın 40 yılda 40 bin solcu ve sendika önderini katleden, iktidara tamamen bağlı bir bürokrasi-

nin mutlak kontrolü altındaki sendika konfederasyonu CTV aracılığıyla işçi sınıfını kontrol altında tutmayı başaran rejim karşısında sol hareket etkili bir güce ulaşamamıştır. Gerillacılıkla cuntacılığın bileşimi bir siyasi çizginin etkisi altında gelişen sol hareket esas tabanını emekçi kitleler arasında değil, yıllarca sistemli bir biçimde sürdürülen siyasi faaliyet sonucunda silahlı kuvvetlerde bulmuştur.

Ülke burjuvazisinin yerleştirmeyi başardığı nispeten istikrarlı bu rejim, petrol fiyatlarının 70'li yıllardaki büyük yükselişin ardından 80'li yıllarda düşmesi ve neo-liberal politikaların uygulanmaya başlamasıyla dengesini kaybeder. Büyük oranda petrole yaslandığı için sanayisi ve tarımı güdük kalan bozuk ekonomik yapının neo-liberalizmle karşılaşmasının sonuçları oldukça yıkıcı olmuştur. Başkent Caracas, Latin Amerika'da gelir dağılımındaki adaletsizlik ve aşırı yoksullaşmanın en çarpıcı sonuçlarının gözleendiği şehir haline gelir.

Gelir dağılımının nispeten daha iyi olduğu 1970'li yıllara dönüş sözü vererek başkan seçilen fakat gelir gelmez İMF programını uygulamaya koyan sosyal demokrat (ve Sosyalist Enternasyonal'in Başkan Yardımcısı) Carlos Andrés Pérez'in kent içi ulaşım fiyatlarını iki katına çıkarmasıyla 27 Şubat'ta patlayan ayaklanma yalnızca iki gün sürer ama bu ayaklanmaya bir dizi şehirle birlikte başkentteki bütün bir yoksul halk katılır. Tarihe Caracazo olarak geçen bu ayaklanma ancak ordunun devreye girmesiyle ve büyük bir katliamla, 3000'den fazla insanın öldürülmesiyle durdurulabilir.

Ayaklanma bastırılrsa da bu, rejimi kurtarmaya yetmez. *Punto Fijo* tarihe gömülmüştür. Rejimin siyasi dayanakları hızla güç kaybetmeye başlar. Emekçi ve yoksulların Caracazo ile açığa çıkan büyük öfkesini siyasi sonuçlarına ulaştırma girişimi 1992'de, birinin başında Chávez'in bulunduğu iki askeri darbe girişimiyle gelir. Fakat bu girişimler başarısız olur. Ardından rejimin meşruiyetini kaybettiğini göstermek üzere solun bir kısmı 1993 seçimlerini boykot eder. O sırada hapiste olan Chávez de bu yöntemi savunur. Seçimlere katılan Causa Radical adlı sol örgüt ise % 24 oranında oy alarak ikinci olur. Chávez'in başkan seçildiği 1998'e kadar solun emekçi ve yoksullar üzerindeki etkisi adım adım artarken burjuva partileri hızla güç kaybeder.

Chávez'in 1992'deki darbe girişimi başarısız olsa da bu girişim Caracazo'ya yaslandığını ilan ettiği için Chávez'in yoksullar arasında büyük bir sempati kazanmasına yol açar. Caracazo, *barrio* olarak anılan gecekondu mahallerinde yaşayan emekçilerin taşıdığı büyük potansiyeli göstermiş ve Chávez'in başını çektiği (EBR-200 adlı) örgüt bu potansiyeli değerlendirmek istemiştir. Darbe taktığının sökmemesi üzerine, 1994'te serbest kalan Chávez, ekibiyle birlikte ülkenin hemen bütün yoksul bölgelerini dolaşarak

Devrimci Marksizm

seçimlere katılmanın olumlu sonuç verebileceğini görür. 1997’de kurduğu MVR (Beşinci Cumhuriyet Hareketi) adlı parti ile 1998 seçimlerine hazırlanır.

Chávez yönetiminin reformları

1998’de başkan seçildiğinde etrafında solcular kadar sağcılarının da bulunduğu Chávez’in radikalleşmesi, kendisini de şaşkırtan olaylar zinciri içinde adım adım gerçekleşmiş ve bugünkü düzeyine ulaşmıştır. Başlangıçta kendisini Tony Blair’in “üçüncü yol” fikrine yakın gören Chávez, bugün sosyalizmi savunduğunu söylemeye başladı. Başlangıçtaki amacı, petrol gelirden kamusal harcamalara akan parayı biraz daha arttırarak berbat durumdaki halkın durumunu eğitim, sağlık, konut yardımlarıyla biraz düzeltebilmektir. Fakat attığı her adımda kendisini “muhalefet” olarak anan ülke burjuvazisinin ve ABD’nin sert saldırılarına maruz kaldı. Muhalefet sertleştikçe kendisi de sertleşti ve radikalleşti. Üstelik muhalefetin her denemede yenilmesi, yoksul kitlelerin kendisine olan güvenini daha da arttırdı ve böylece Chávez’in iktidarı daha da güçlendi.

Başlangıçta yoksul halka yapılan yardımları, alt kademelerine indikçe Chávez’e yakın kadroların sayısının arttığı ordu gerçekleştiriyordu. 2000’de başlatılan Bolivar planı ile askerler, evler yapıyor, ilaçlar dağıtıyorlar, okullar inşa ediyorlardı. Halk, ordunun inisiyatifindeki kolektif çalışmayı sahiplendikçe kendi örgütlülüklerini geliştirmeye ya da Chávez’in kurduğu örgütlülüklere daha fazla katılmaya başladı. Ülke nüfusunun önemli bir bölümü “Bolivarcı çevreler” adlı örgütlülüklerde bir araya geldi.

Chávez 1998’de başkan seçilmeden önce kitlelere, ülkeyi bitiren yolsuzluğu yok etme ve esas olarak petrolden kaynaklanan ulusal gelirin artık ülke dışına çıkmasını önleme sözü vermişti. Bunları nasıl yapacağı konusunda belirli bir programa sahip değildi. Fakat seçimlerdeki rakibi, 40 yıllık iktidarı boyunca ülkenin kanını son damlasına kadar emen “oligarşi”nin temsilcisiydi. Chávez’in ülkenin büyük bölümünü dolaşarak halkı yolsuzlukları bitireceği konusunda ikna etmesi, rakibini alt etmesi için yeterli oldu. Program ve radikalleşme adım adım geldi.

- % 57 oyla başkan seçildikten sonra Chávez’in ilk yaptığı, ülkenin Anayasası’nı değiştirmek ve ulusal gelirin %80’ini sağlayan petrol kaynaklarının özelleştirilmesini yasaklamak oldu. Daha sonra vergi yasasını değiştirerek ülkede vergi vermeye pek alışık olmayan patronları vergi ödemeye zorladı.
- 2001’de çıkardığı toprak yasasıyla 5000 hektarın üzerindeki arazi-

lere el koyarak topraksız ya da küçük köylülere dağıttı. 25 milyon nüfuslu ülkede bu reformdan 1.200 000 emekçinin istifade ettiği söyleniyor.

Füyük bir eğitim atılımı başlatarak "sıfır cahillik" sloganıyla milyonlarca insanın okuma-yazma öğrenmesi sağlandı.

Küba'ya uygulanan ambargo delinerek "petrole karşı sağlık" anlaşması yapıldı. Venezüella Küba'ya uzun vadeli esnek geri ödemeli kredilerle petrol veriyor, Küba da karşılığında doktor ve sağlık hizmeti gönderiyor. Böylece ülkenin hiç doktor yüzü görmemiş köşelerine sağlık hizmeti götürüldü. Bebek ölümleri azaltıldı.

Konut sorunun çözümü için bir çeşit imece yöntemi de kullanarak binlerce ev inşa edildi ve ucuz fiyattan dağıtıldı.

Demokrasi alanında yeni anayasa bir dizi önemli açılım içeriyordu. En önemlilerinden birisi halka, başkan da dahil görev süresinin yarısı dolan bütün seçilmiş devlet görevlilerinin referandumla geri çağırılması hakkını veriyor olması. Bu yasadan burjuva muhalefeti de yararlandı ve 2004'te Chávez'in geri çağırılması için bir referandum yapıldı. Muhalefet bu referandumu kaybetti.

Dunun yanında Chávez başkanlığa geldiğinde binlerce mahkumu af yasasıyla serbest bıraktı. Hapishanelerde siyasi suçlu hemen hemen hiç bulunmuyor. Chávez'i soldan eleştirenlerin önemli argümanlarından biri de bütün yasadışı faaliyetlerine rağmen muhalefet üyelerinin hiçbir ciddi cezai yaptırımla karşılaşmaması.

Chávez yönetimi basın ve ifade özgürlüğü konusunda hassasiyet gösteriyor. Bugüne kadar yayını durdurulmuş medya kuruluşu bulunmuyor.

Amerika yerlileri ülke nüfusunun %5 civarını oluşturuyor. Yerlilerin dilleri ve kültürlerini kullanma ve geliştirme hakları anayasal garanti altında. Ayrıca yerli bölgelerine belirli bir siyasi özerklik tanınıyor. Örneğin yerlilerin toprağında bulunan yeraltı veya yerüstü zenginliği konusunda yerlilerin söz hakkı bulunuyor.

Askeri alanda Chávez, emperyalizmin bölgedeki en önemli yordakçısı konumundaki Kolombiya karşısındaki askeri zayıflığını azaltmaya çalışıyor ve İspanya ve Rusya'dan silah temin ediyor. Kolombiya'ya karşı bu ülkedeki solcu gerilla örgütü FARC'ı el altından desteklediği iddia ediliyor.

Ülke yönetiminde ordunun etkisi oldukça büyük. Bir dizi bakanlıkta eski ordu mensupları bulunuyor. Venezüella'da ordunun Chávez'in başlıca des-

Devrimci Marksizm

tekçisi konumunda bulunması dışarıdan bakıldığında oldukça şaşırtıcı görünüyor. Fakat Venezüella tarihinde, en azından 1958'den itibaren ordu biraz özgün bir nitelik taşımış. Emekçileri ve solu bastırmak için ordunun desteğine fazla ihtiyaç duymayan burjuvaziyle ordu mensupları arasında hep bir mesafe olmuş. Subayların, diğer bir dizi kıta ülkesininkilerden farklı olarak ABD'deki ünlü "Schools of Americas"taki kontrgerilla eğitimine katılmamış olması, 70'li yıllarda çıkarılan bir yasayla subay adaylarının sivil devlet üniversitelerine devam etmesi sonucunda devrimci fikirlerle doğrudan temas edebilmeleri gibi faktörler, ordunun bugünkü durumunu açıklamaya yardımcı oluyor. Fakat aynı ordunun daha 1989'da Caracazo ayaklanmasını bastırıldığını, 2002'de Chávez'e karşı darbe girişiminde bir dizi generalin yer aldığını unutmamak gerekiyor.

Chávez, özellikle ABD saldırısı ihtimaline karşı sivil halkı da silahlandıracağını söylüyor. Ayrıca şimdiden 2 milyon kişi gönüllü olarak yedek askerlik programına alındı. Bunlardan beş yüz bininin 4 aylık eğitimi başlamış durumda.²

Uluslararası ilişkiler alanında da Chávez oldukça radikal bir politika izliyor. Irak savaşı öncesinde bu ülkeyi ziyaret ederek Saddam'la buluşmuştu. Şimdi İran devlet başkanı Ahmedinejat ile görüşmesi gündemde.

Küba, kıtadaki en yakın müttefiki durumunda. Venezüella bu ülkeyi ekonomik alanda önemli oranda destekliyor. Olası askeri savunma anlaşmalarının yapılması da söz konusu.

Latin Amerika'yı ABD'nin sömürü cenneti haline getirmesi için ortaya atılan ALCA'ya karşı diğer hükümetlerden hiçbir ciddi itiraz yükselmezken Chávez bunu reddederek bu girişimin şimdilik rafa kalkmasında esas rolü oynadı. Chávez ALCA (Área de Libre Comercio de los Américas – Amerika Kıtaları arası Serbest Ticaret Anlaşması)'ya karşı ALBA (Alternativa Bolivariana de los Américas – Amerika Kıtalarının Bolivarcı Alternatifi)'yi, yani Latin Amerika ülkelerinin ABD'yi dışta bırakarak ekonomik birlik ve siyasi işbirliği yoluna gitmesini öneriyor.

Küba ile oldukça derin olan ekonomik ilişkilerin benzerini daha alt düzeyde diğer yoksul ülkelerle de sürdürmeye çalışıyor. Pek çok ülkeye uygun kredilerle petrol sağlıyor. Ayrıca ABD'nin bir dizi eyaletine de yerel yönetimlerle yaptığı anlaşmalarla yoksullara dağıtılmak üzere petrol gönderiyor.

Diplomasi alanında Venezüella'nın baş hedefi tabii ki ABD. Chávez ABD'ye ve Bush'a karşı sözünü sakınmıyor. Bush'a terörist diyor. ABD'nin her türlü saldırgan girişimine karşı sesini yükseltiyor (Fakat Brezilya ve Ar-

---

2 5 Mart 2006, *Radikal*

jantin'nin de suç ortaklığı yaptığı Haiti işgaline sesini çıkarmıyor).

Birleşmiş Milletler'de köklü bir reform yapılmasını, Güvenlik Konseyi'nin genişletilerek yoksul ülkelerin dahil edilmesini ve veto hakkının ortadan kaldırılmasını talep ediyor.

Chávez karşısında burjuva muhalefeti

Ülkede Chávez'e karşı muhalefetin başını burjuvazi yanlısı sağcı hareketler çekiyor. Fakat ülkenin Latin Amerika'ya özgü enteresan tarihinin de bir cilvesi olarak kimi sözde sosyalist yapılar da muhalefet cephesinin içinde yer alıyor. Muhalefet büyük bir medya gücünü elinde bulunduruyor. Ülkedeki özel medya kuruluşlarının tamamı darbeci muhalefetin denetiminde.

Ayrıca ilk başta ülkedeki en büyük sendika konfederasyonu durumunda olan CTV de, sendika bürokratlarının çıkarları dolayısıyla muhalefet içinde yer alıyor.

Muhalefet, ABD tarafından askeri, siyasi ve ekonomik olarak destekleniyor.

Muhalefetin ilk girişimi 2002 Nisan ayındaki başarısızlıkla sonuçlanan darbe oldu. Buna petrol alanında lokavt eşlik etti. Chávez hapse atıldı fakat darbe ancak 48 saat dayanabildi. Chávez yanlısı emekçi kitlelerin sokaklara dökülmesi ve başkanlık muhafızlarının müdahalesiyle darbe geri püskürtüldü.

İkinci girişim 2002 Aralık ayında geldi. Petrol sektöründe uygulanan lokavt ile, petrol çıkarılması ve sevkiyatı işlemleri haftalarca durdu. Muhalefet bunu grev olarak adlandırıyordu. Oysa ki bu eyleme işçilerin ciddi bir katılımı söz konusu değildi. Lokavtın uzun sürmesi üretimdeki elektronik aygıtların darbeciler tarafından kolayca kontrol edilebilmesi sayesinde oldu.

Bu girişim de işçilerin yeniden üretimi sağlamasıyla püskürtüldü. Daha sonra kamu şirketi niteliğindeki petrol tekeli PDSVA'nın başındaki kadro değiştirilerek yeni bir ekonomik darbe girişimine karşı önlem alındı.

Üçüncü girişim başkanı devirmek için referandum çağrısıyla oldu. Muhalefet referandum için gerekli imza sayısını toplamayı başardı. Fakat 2004 Ağustosunda yapılan referandumda Chávez %60'ın üzerinde oyla başkanlığını korumayı başardı.

Son girişim 2005 Aralık ayında yapılan meclis seçimleri sırasında, muhalefetin seçimleri boykot çağrısıyla geldi. Amaç seçimlerin meşruluğuna gölge düşürmekti. Boykota rağmen seçim yapıldı ve katılım %25 civarında kaldı. Muhalefet bunu bir koz olarak kullanmaya çalışsa da bu bir işe yaramadı. Zira, ülkede meclis seçimlerine katılım geleneksel olarak zaten düşük

Devrimci Marksizm

oluyordu. Bu seferki düşüş üç beş puandan ibaretti. Seçim sonucunda tamamen Chávez'i destekleyen bir meclis oluşturuldu.

Bütün bu girişimlerinde başarısızlığa uğrayan muhalefet giderek zayıfladı ve motivasyonunu kaybetti. Şimdi kendi içinde daha ılımlı bir muhalefeti savunanlarla daha radikal saldırıları savunanlar arasındaki çelişki sürüyor.

Bütün bu saldırılara rağmen Chávez muhalefeti ezmeye yönelmiyor. Darbeci bütün kuruluşlar ülkedeki varlıklarını rahatça sürdürüyorlar.

Emekçi sınıflar ve Chávez yönetimi

Chávez başkan olduktan sonra kitlelerin hükümetlerin gündelik politikaları karşısındaki genel kayıtsızlık hâli yerini giderek gelişen örgütlülüklere bıraktı. "Bolívarcı çevreler" adı altında, ortalama yedi-sekiz kişiden oluşan ve mahalleler temelinde örgütlenen birimler oluşturuldu. Bunlar, devletin sağladığı küçük kredilerle beslenme, giyim, eğitim, sağlık gibi birçok alanda dayanışma ve kooperatifçilik faaliyetleri yürütüyorlar. Bunun yanında sayılarını arttırarak örgütlülüğü genişletiyorlar. Bu birimler, devletin sağladığı kredilerle doğrudan bağlantılı olduğundan Chávez'e en bağlı grupları oluşturuyorlar.

Bunun dışında daha geniş kooperatif oluşumları var. Bunlar ele geçirilmiş bir tarım arazisini ya da işgal edilmiş bir fabrikayı işletmek için oluşturuldukları gibi farklı faaliyetleri yine devletin sağladığı kredi destekleriyle sürdürebiliyorlar. *Barrio*'larda kooperatifler etrafında oluşturulan birimlere *núcleo* adı veriliyor. Buralarda üretim biriminin yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlerin yürütüldüğü, klinik, ucuz gıda pazarı gibi birimler yer alıyor. Buralarda okuma-yazma gibi temel eğitim faaliyetleri de yürütülüyor. Her bir *núcleo*da görev alanların sayısı 2000'i bulabiliyor.³

Sendika bürokratlarının elinde karşı-devrimci bir rol oynayan CTV'ye karşı UNT adlı bir konfederasyon kurulmuş durumda. Bu konfederasyonun üye sayısının 1 milyon ile 2 milyon arasında değiştiği ve bu sayının CTV'yi çoktan geride bıraktığı söyleniyor. UNT demokratik bir biçimde örgütlenmeye çalışıyor. Bu yılın bahar aylarında düzenlenecek genel kongresinde doğrudan seçim siteminin esas alınacağı söyleniyor. Fakat her şeye rağmen bürokrasinin etkisi UNT içinde de hissediliyor. Patronu tarafından kapatılan fabrikaları kendi denetimlerinde işletmek isteyen işçilerin inisiyatifi hükümet bürokratları ve UNT yöneticilerinin ortak girişimleriyle engellenebiliyor. Dolayısıyla UNT henüz oturmuş bir yapıya sahip değil. Konfederasyona işçile-

³ Temelkuran, agy, s. 16.

rin mi yoksa bürokratların mı hakim olacağı sorusu önümüzdeki dönemde yanıtlanacak.

İşçiler bir dizi çok önemli fabrika işgali ve fabrikalarda işçi yönetimi deneyimine imza atmış durumda. İşçileri tarafından işgal edilen ve kamulaştırılan Venepal'dan sonra, Inveval, Sel-Fex gibi çeşitli sektörlerdeki fabrikalar da işçiler tarafından işgal edilmiş. Chávez yönetimi bu işgalleri önceleri engellemeye çalışsa da ilerleyen aşamalarda işçilere tavizler vermiş. Bu durumdaki bir fabrika kamulaştırıldığında işçiler adına bir kooperatif kuruluyor. Fabrikanın %51 hissesine devlet, %49'una ise işçiler sahip oluyor. Yönetimde devlet görevlilerinin sözü geçiyor. Fakat işçiler çoğunluk hissesinin ve yönetimin devletin elinde bulunmasına karşı mücadele ediyorlar ve çeşitli kazanımlar elde edebiliyorlar. Fakat en önemli sorun bu fabrikaların yeniden işletilmeye başlaması noktasında ortaya çıkıyor.

Chávez'e devrimci yöntemlerle muhalefet etmeye çalışan sosyalist örgütler arasında Devrim ve Sosyalizm Partisi (PRS) ile Ezequiel Zamora 13 Nisan örgütü dikkat çekiyor. Birincisi, içinde Trotskistlerin de bulunduğu birleşik bir örgüt. Chávez'i eleştirmekle beraber attığı ileri adımları destekliyor. Bu parti henüz oluşum aşamasında. 13 Nisan hareketi ise bir köylü örgütü ve bugüne kadar çeşitli toprak işgali girişimleri ve Chávez'e karşı çeşitli sokak gösterileri gerçekleştirmiş. Bu örgütün gücünü arttırdığı söyleniyor. Başkent Caracas'taki son DSF sırasında da Chávez'e içeriden ve devrimci tarzda muhalefet konusunda en çok bu iki örgütün öne çıkması söz konusu.

Chávez'in sınırları

Yönetime geldiği 1998'den bugüne Chávez'in söyleminde ciddi bir radikalleşmenin varlığından söz edilebilir. Bu duruma bir ölçüde muhalefetin uzlaşmaz ve aşırı saldırgan tutumunun yol açtığı gerçektir. Fakat muhalefetin bu yaklaşımı durup dururken ortaya çıkmamıştır. Kapitalist ülkelerde ordunun rolüne ilişkin genel yargı ve Chávez'in asker kökenli olması, Chávez hakkında genel bir yanılısamaya yol açmaktadır. Buna göre Chávez'in şimdi uyguladığı politikaların kendi geçmişinden büyük bir kopuş anlamına geldiği şeklinde yorumlara rastlamak mümkündür. Fakat durum tam olarak böyle değil. Daha önce sözünü ettiğimiz, Venezüella'da ordunun özgün gelişimi ve solun ordu tabanında yürüttüğü çalışmalar daha 1970'li yıllarda ordunun bağrında devrimci gruplaşmaların doğmasına yol açmıştır. Chávez de 1970'lerden itibaren, böyle bir örgüt olan EBR-200'ün başını çekmiştir. Dolayısıyla Chávez'in devrimci fikirleri başkan olduktan sonra savunmaya başladığını düşünmek doğru olmaz.

Devrimci Marksizm

Chávez bir ordu mensubu olsa da, özellikle Latin Amerika'da hâkim olan, gerilla savaşına yaslanan demokratik devrim hedefini benimseyen siyasi akımların Venezüella'ya özgü bir türüne dahil olduğu, böyle bir siyasi gelenek içinde yetiştiği söylenebilir. Bu, Chávez'in durumunu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda Chávez'in bugünkü durumu 1959 Küba Devrimi'nde Castro'nun durumuna benzetilebilir. Bilindiği gibi Castro gerilla savaşını başlatırken ve hatta devrimden hemen sonra dahi büyük üretim araçlarının özel mülkiyetinin tasfiyesine yönelmeyi düşünmüyordu. Ernesto Che Guevara ile aralarındaki en önemli fark da bu idi. Fakat Castro iktidarı elde tutmak ve sağlamlaştırabilmek için mecburen bu yola girmek zorunda kalmıştır. Chávez özel mülkiyetin tasfiyesini savunmadığını açıkça söylüyor. Yapılan en radikal reformlar dahi bu sınırın ötesine geçmiş değil. Dolayısıyla Chávez'in politikasını sınırlayan unsurlar arasında özel mülkiyetin tasfiyesi sorunu önemli bir yer tutmaktadır.

Chávez ülkedeki petrol kaynağını elinde tutan devlet tekeli PDVSA'nın özelleştirilmemesini anayasa garantisi altına almış olsa da, petrol bulma ve işleme işleri büyük oranda yabancı tekellerin elinde ve Chávez bunların çıkarlarını koruma altında tutuyor. Öte yandan kısa bir süre önce Chávez yönetiminin İtalyan Eni ve Fransız Total firmaları tarafından işletilen iki petrol sahasına, ilgili hidrokarbon yasasına uymadıkları gerekçesiyle el koyduğunu hatırlatalım.⁴

Bankacılık alanında da özel sektörün payı var olmaya devam ediyor. Ülkenin İMF'ye olan dış borçları ödeniyor. Dolayısıyla ülke gelirlerinin önemli bir bölümü yoksulların ve emekçilerin ihtiyaçları için ayrılrsa da, ülke dışına milyarlarca dolar akmaya devam ediyor.

Chávez'in izlediği strateji, bir tür devlet kapitalizmine dayalı kalkınma yoluyla sosyalist temellerde örgütlenmiş bir ekonomi ve toplumsal yapıya uzun vadede ulaşma biçiminde özetlenebilir. Bu politika yeni değildir. Sovyetler Birliği'nin var olduğu dönemde çeşitli bağımlı ülkelerdeki Stalinist partiler de benzer bir yönelişi benimsemişlerdi. Mısır'da Nasır ve Cezayir'de Fransız sömürgeciliği sonrası yönetim bu politikayı uyguladılar ama sonuçta bu ülkeler daha sonra klasik kapitalizme yöneldiler. Bugün yeni olan Chávez'in bu tür bir yöntemi, Sovyetler Birliği gibi güçlü bir dayanağın ortadan kalktığı ve neo-liberal politikaların belirlediği bir dönemde gerçekleştirmeye çalışmasıdır. Chávez yönetimi bu boşluğu iki şekilde doldurmaya çalışıyor. Birincisi, emekçi ve yoksul'yığınların reformların uygulanmasına katılımını öne çıkararak ve gerekirse silahlandırılmalarını planlayarak herhangi

---

4 5 Nisan 2006, venezuelanalysis.com

karşı-devrimci bir saldırıya karşı kitlelere dayanan bir savunma stratejisi geliştirmeye çalışıyor. İkincisi ABD hegemonyasına karşı, emperyalistler arası çelişkilerden de yararlanarak bir Güney ülkeleri eksenini yaratmaya çalışıyor. Başta Latin Amerika'dakiler olmak üzere diğer bağımlı ülkelerin de benzer bir kalkınmacı yönelişe girmesini savunuyor. Fakat bunda ısrarcı da olmuyor. Zira kendisinden bambaşka bir yöneliş içinde olan diğer Latin Amerika ülkeleriyle her şeye rağmen ilişkilerini sıcak tutmaya çalışıyor.

Mülkiyet ilişkilerini uzun vadede, adım adım değiştirme hedefiyle ilişkili olarak Chávez burjuva devletini parçalama gibi köklü bir adım atmaktan da uzak durmaktadır. Chávez, devletin ve ordunun yönetimini burjuvazinin elinden alıp kendi ellerinde toplayarak karşı-devrimci burjuvazinin gücünü zayıflatmış, işçi sınıfının eline ise bir koz vermiştir. Bugün ülkede işçi sınıfının elde ettiği ilerlemenin esas kaynağı kuşkusuz budur. Dolayısıyla Chávez bu anlamda şimdilik karşı-devrimin değil devrimin saflarındadır. Öte yandan devletin yönetiminin Chávez'in elinde olması onun hâlâ bir burjuva devleti olmaya devam ettiği gerçeğini değiştirmez. Bunun bir sonucu olarak Chávez, devleti birçoğu oligarşinin iktidarı döneminden kalma bürokrat kadrolarla birlikte yönetmektedir. Geri kalan kadrolar ise ordudan devşirilmiştir. Bunlar arasında Chávez'in politikasına son derece düşmanca yaklaşanlar dahi mevcuttur. Yarın büyük çatışma anlarında bu kadroların ihanet etmeyeceğinin hiçbir garantisi yoktur. Dolayısıyla Venezüella'da karşı-devrimci burjuvazi tekrar saldırdığında bütün ilerlemeyi tersine çevirmesi ve elde edilen kazanımları yok etmesi çok zor olmayacaktır. Bütün radikal söylemine rağmen Chávez'in bir devrimci değil reformcu olduğunun en açık göstergesi budur.

Chávez taraftarları Venezüella'da yaşanan süreci "Bolivarcı devrim" olarak anıyorlar. Emperyalist sermayenin bütün ülkelerin işçi ve emekçilerine kapsamlı neo-liberal saldırılarının belirlediği böyle bir dönemde Chávez yönetiminin attığı köklü adımların bu anlamda bir devrim yaşandığı düşüncesine yol açması anlaşılabilir değildir. Özellikle Venezüellalı emekçi kitlelerin karşılaştıkları bu radikal değişimi devrim olarak algılamaları doğaldır. Fakat gerçekte Venezüella'da henüz bir devrim yaşanmamıştır. Bunun sebebi mülkiyet ilişkilerinin aynı kalması dolayısıyla burjuvazinin toplumsal iktidarı elinde tutmaya devam etmesi ve Chávez yönetiminin şimdilik kısmen elinde tuttuğu inisiyatifleri gerçek sahibi olması gereken işçi sınıfına devretmemiş olmasıdır.

İşçi sınıfı siyasi iktidarı ele geçirdiğinde kaçınılmaz olarak özel mülkiyet ilişkilerini tasfiyeye yönelecektir. Bu da kapitalist ihtiyaçlara göre yapılandırılmış devletin parçalanarak işçi sınıfının yönetsel ihtiyaçları temelinde yeniden yapılandırılması gerekliliğini beraberinde getirir. Chávez yönetiminin,

Devrimci Marksizm

yarattığı olanaklarla böyle bir sürecin önünü açtığı doğrudur. Fakat burada kalmakta ya da süreci zamana yayma biçiminde özetlenebilecek yöntemini sürdürmekte ısrar etmesi durumunda, nesnel olarak devrimin önünde bir engel olarak yükselme ve karşı-devrimin yolunu açma ihtimali mevcuttur.

Venezüella'da devrim ile karşı-devrim arasındaki esas hesaplaşma henüz yaşanmamıştır. Bu hesaplaşma anı geldiğinde ya işçi sınıfı iktidarı ele geçirecek kendi devletini inşaya yönelecek, ya da karşı-devrimci burjuvazi yönetimi tekrar eline alarak bütün kazanımları yok etmeye girişecektir.

Chávez kitlelerin devrimci inisiyatifinin önünü açan radikal bir reformcu rolüyle ülke ve dünya tarihinde özgün bir konuma sahiptir. Ve gelecekte bu özgünlüğü hep hatırlanacaktır. Fakat tarihin onu tam olarak nasıl hatırlayacağı henüz belirlenmiş değil. Bunu belirleyecek olan işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki tayin edici hesaplaşma anlarında alacağı tavırlar olacak. Fakat işçi sınıfı bu süreci, iradesini Chávez'e teslim ederek beklediği sürece, Chávez'den fazla bir şey ummamalıdır. Tüm inisiyatifi kendi ellerinde toplamadığı sürece yenilgi er ya da geç gelecektir.

Bağımsız sınıf politikası

Bugün Chávez'i eleştirisiz sahiplenenler, hem Venezüella'da, hem de dünya genelinde işçi sınıfının karşı-devrim cephesi karşısında siyasi bilinç kazanması önünde somut bir engel teşkil ediyorlar. Bugün tuttuğu konum itibariyle Chávez'i emperyalizmin ve karşı-devrimin saldırıları karşısında savunmamız gerektiği konusunda en ufak bir şüphemiz olmamalıdır. Fakat esas mesele Chávez'in kendisini savunmaktan öte bugünkü kazanımları savunmak ve onları daha ileriye taşımak olduğuna göre, Venezüella işçi sınıfının kendi bağımsız politik hattını hayata geçirebilmesi için her yolu denemek zorundayız. Bunun için Venezüella'da her şeyden önce devrimci bir öncü partiye ihtiyaç var.

Solda, Chávez'in politik sınırlarına dikkat çekenlerin dahi içine düştüğü en büyük hata bu tür bir partinin gecikmeksizin inşa edilmesi gerekliliğini yadsımaları. Chávez'in radikal söylemi ve emekçi kitlelerin inisiyatifini geliştirmeye çalışması devrim için gerekli ve yeterli şartın oluştuğu düşüncesi-ne yol açıyor. Kimileri ise işçi sınıfının çıkarlarını temsil edecek böyle bir partinin gerekliliğini sözde vurgulasalar da, pratikte Chávez hükümetinin bir uzantısı rolünü oynuyorlar.

Öte yandan Venezüella'da politik eleştiriye pratikte Chávez'in başkanlığına karşı çıkmaya ve karşı-devrimin eline oynamaya vardırıanların varlığı da söz konusu. Doğru politika ise bu iki anlayıştan da farklı olmalı. Bir yandan

Venezüella burjuvazisi ve emperyalizmin Chávez'i devirme girişimlerine karşı Chávez yönetimini savunurken, diğer yandan iktidarın işçi sınıfının eline geçmesini ve devrimin gerçekleşmesini savunmak gerekiyor. Bu doğrultuda en doğru yaklaşım Chávez'in ileriye doğru attığı her adımı desteklerken, düzeni ayakta tutmaya yönelik her adımını açıkça eleştirmek ve buna karşı çıkmak olmalı.

Ayrıca işçi sınıfının ve *barrio* 'larda ve kırlarda yaşayan emekçi halkın bağımsız bir temelde örgütlenebilmesi büyük önem taşıyor. Bugün reformlar neredeyse tamamen petrol gelirlerini elinde tutan PDVSA tarafından finansa ediliyor. PDVSA ise kooperatiflerin yanı sıra tekil küçük üreticilere krediler sağlayarak iç pazardaki rekabeti düzenleme yönünde bir politika yürütüyor. Devletin mali desteğinden yararlanan kooperatiflerde toplanan emekçiler kendi bağımsız örgütlülüklerini yaratmadıkları takdirde bağımsız kararlar alabilmeleri, alsalar da hayata geçirebilmeleri oldukça zor. Devletin el koyduğu ve işçilerin yönetimine katıldığı fabrikalardaki deneyim, devletle işçilerin çıkarlarının çatıştığı noktada son sözü devletin söylediğini göstermektedir.

Rekabete ve özel mülkiyete dayalı kapitalist ekonominin yerini bir günde kolektif mülkiyete dayalı planlı ekonominin almasını beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Fakat bu dönüşümün er ya da geç gerçekleşmesini istemek tamamen gerçekçidir. Bunu ise Chávez iktidarından beklemek mümkün değil. Üretimin ve dağıtımın örgütlenmesinde kooperatiflerin rolünün giderek arttığı Venezüella'da, emekçilerin kendi bağımsız merkezi örgütlülüklerini yaratmalarını ve kooperatif temelindeki ekonomik faaliyeti bu örgütlenme aracılığıyla düzenlemelerini savunmak gerekiyor.

Bu politik yönelişin Venezüella'da nasıl hayata geçirileceğini ayrıntılarıyla tartışmak bu yazının konusu değil. Fakat bu yönelişi hayata geçirmek için bir yandan Chávez'in ileri doğru attığı adımları destekler ve reformların yarattığı olanakları değerlendirirken diğer yandan mevcut iktidardan bağımsız işçi sınıfı örgütlerini, en başta devrimci bir işçi partisini inşa etmenin mümkün ve son derece gerekli olduğunu görmek gerekiyor.